

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Utfordringer med foreldreoppfølging
etter omsorgsovertakelse

Challenges with parental support after
child removal

Kandidatnummer: 304 og 241

Bachelor i sosialt arbeid

Fakultet for helse- og sosialvitenskap

Institutt for velferd og deltaking

Dato for innlevering: 10.05.2023

Ordtelling: 7940

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Abstract

This bachelor thesis aims to explore challenges with supporting parents after child removal. The research question guiding this study is: *What is challenging with supporting parents after child removal?* To address this inquiry, the study draws on data collected from a literature review and theoretical frameworks such as power, powerlessness and salutogenesis. We identified three main themes to answer the research question. The first theme highlights the complex needs and emotions of parents after child removal. Our findings show that parents experience emotions relating to stigma, powerlessness and shame. Furthermore, some parents also prioritize material needs over their psychological needs, and some parents may not take responsibility for the circumstances that led to the removal of their child. In Norway, the child welfare services are obligated to provide support to the parents after child removal. However, due to the dual role of the child welfare services, the parental support is often offered through the family counseling services, which parents might access voluntarily for individual or peer counseling. The second theme outlines challenges related to the family counseling services. Although our findings show that parents have positive experiences with the family counseling services, there are many challenges in the relationship between the therapist and the parent. The name of the family counseling services in Norwegian might lead to confusion about their role and mandate, which could further affect the relationship between the family therapists and the parents. The last theme relates to methods used in the family counseling services when supporting parents and a discussion of challenges regarding the need for standardized framework.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning og kontekstbeskrivelse.....	4
1.1 Sosialfaglig kontekst og yrkesetikk	4
1.2 Juridiske bindinger og forpliktelser	5
1.3 Oppgavens struktur	6
2. Metodisk rammeverk	7
2.1 Metodisk tilnærming	7
2.2 Innsamling av data og vurdering av denne	7
2.3 Foreliggende data	8
2.3.1 Presentasjon	9
2.3.2 Analyse	10
2.4 Ethiske overveielser	10
3. Oppgavens teoretiske rammeverk.....	11
3.1 Makt og avmakt.....	11
3.2 Salutogenese	13
4. Utfordringer med foreldreoppfølging: Funn og drøfting	16
4.1 Foreldre har komplekse behov for oppfølging.....	16
4.1.1 Skyld, avmakt og vonde følelser.....	16
4.1.2 De fysiske og materielle behovene er også viktige.....	17
4.1.3 Barnevernet: oppfølging og yrkesetikk	19
4.2 Familievernets rolle i foreldreoppfølgingen	20
4.2.1 Foreldres opplevelser med familievernet.....	20
4.2.2 Utfordringene med familievernet.....	21
4.3 Rammeverk for oppfølgingsarbeidet	23
4.3.1 Metoder i oppfølgingsarbeidet	23
4.3.2 Standardisering av oppfølgingsarbeidet	24
5. Avslutning	27
6. Referanseliste:.....	29
Vedlegg 1: Oversikt over søkene våre	32
Vedlegg 2: Utdypende presentasjon av foreliggende data:	33

1. Innledning og kontekstbeskrivelse

Per 31. desember 2021 var det 13 508 barn under barnevernets omsorg i Norge. Disse var plassert enten i institusjon eller fosterhjem (Statistisk sentralbyrå, 2022). Bak disse tallene står det foreldre som er fratatt omsorg for sine barn.

Omsorgsovertakelser kan blant annet skje dersom det er alvorlige mangler ved barnets omsorg, ved mishandling og overgrep, og/eller skade på helse og utvikling (Barnevernloven, 2021, §5-1). Mange av foreldrene som blir fratatt omsorgen grunnet problemer som rus, vold, psykisk lidelse og fattigdom får sine problemer forverret ved tapet av barnet (Syrstad, 2020, s. 16). Mange føler skam, og de blir stående alene med en kompleks sorg. De føler seg isolert, diskvalifisert og sosialt avvist (Olkowska & Aamodt, 2022). Omsorgsovertakelsen påvirker foreldrenes selvtillit, deres fysiske og psykiske helse og evne til sosiale deltakelse (Otterlei & Engebretsen, 2022). Foreldrene bør følges opp og ivaretas, både for å tilrettelegge for gjenforening, få til bedre samvær, og for å forebygge psykiske og fysiske vansker. I denne oppgaven ønsker vi å diskutere ulike utfordringer knyttet til oppfølgingsarbeidet av foreldre etter en omsorgsovertakelse.

Problemstillingen vi vil besvare er: Hva er utfordrende med foreldreoppfølging etter omsorgsovertakelse?

1.1 Sosialfaglig kontekst og yrkesetikk

Som sosialarbeider forplikter en seg til de yrkesetiske verdiene, og det er viktig å integrere verdiene i arbeid med foreldrene som er fratatt omsorgen for sine barn (FO, 2019). De yrkesetiske verdiene som er spesielt viktige for vår oppgave er menneskeverd, respekt for den enkeltes integritet, et helhetssyn på mennesker, omsorg og nestekjærlighet og solidaritet og rettferdighet (FO, 2019). Disse verdiene favner om alle mennesker, uavhengig av deres feiltrinn og mangler, bakgrunn og levekår. Foreldrene i barnevernet blir stigmatisert gjennom negative holdninger fra både samfunnet og de ansatte i barnevernet (Barne- og likestillingsdepartementet, 2009, s. 15). Stigma er en negativ sosial merkelapp knyttet til en persons identitet, eller egenskaper som skiller en person eller gruppe fra resten av samfunnet

(Goffman, 1968, s. 12 - 13). Sosialarbeidere skal jobbe med å forsvare individers rett på gode levekår og livskvalitet, kontroll over eget liv og rettferdighet i system og samfunn. Sosialarbeidere skal arbeide for at ingen fundamentale menneskerettigheter blir brutt. Dette skal gjøres med en gjennomgående omsorg og nestekjærlighet for personen i situasjonen. Helhetssynet på mennesket innebærer også å legge til rette for tverrfaglig samarbeid, for å sørge for at de får riktig hjelp, på riktig plass, og til riktig tid (FO, 2019). Disse yrkesetiske verdiene vil vi legge til grunn fordi en mangelfull foreldreoppfølging ikke omfavnes av disse verdiene.

1.2 Juridiske bindinger og forpliktelser

En omsorgsovertakelse skal i utgangspunktet være midlertidig, og myndighetene har en positiv plikt til å legge til rette for gjenforening. En slik gjenforening, eller oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse, skal kun skje dersom “det er overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg” (Barnevernsloven, 2021, §5-71). Idealet om å bevare familien som en enhet gjenspeiles i både grunnloven, barnekonvensjonen og den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK), hvor det fremkommer at familielivet skal respekteres og beskyttes mot statlige inngrep, og at barns utvikling fortrinnsvis skal skje i egen familie (Grunnloven, 1814, §105; Menneskerettsloven, 1999, art. 8). Etter en omsorgsovertakelse har barnevernet plikt til å følge opp foreldrene. Barnevernet kan også sette dem i kontakt med andre hjelpeinstanser (Barnevernsloven, 2021, §8-2, §8-3, §8-4). Loven legger ingen føringer for hvordan oppfølgingsarbeidet i barnevernet skal foregå, bare at de har en positiv plikt til å gjennomføre det. Oppfølgingen er frivillig for foreldrene. Oppfølging kan eksempelvis være samvær med tilsynsfører til stede, hvor en kompetent tilsynsfører vil kunne gi råd og veiledning til foreldrene direkte i situasjonen (Burkeland, 2022). Bruken av tilsynsførere under samvær er imidlertid en annen diskusjon, som vi grunnet oppgavens omfang ikke drøfter videre.

Familievernet er en viktig instans for foreldreoppfølging etter omsorgsovertakelse. Familievernet er en statlig spesialtjeneste som tilbyr råd og veiledning dersom det er konflikter, kriser eller vansker i familien (Familievernkontorloven, 1997, §1). Deres samfunnsmandat er “å forebygge og avhjelpe relasjonelle vansker i familien og å

styrke gode familierelasjoner og barns oppvekstvilkår” (NOU 2019:20, s. 72). I oppgaven vil vi referere til begrepet familieterapeut når vi omtaler de ansatte i familievernnet. Å henvende seg til familievernnet skal bli anbefalt av barnevernet, men det er et frivillig tilbud. Til forskjell fra barneverntjenesten møter foreldrene i familievernnet fagpersonell som ikke har besluttet omsorgsovertakelsen, og med annen kompetanse (NOU 2019:20, s. 107-108). I 2020 var det kun 325 saker i familievernnet (Folkehelseinstituttet, 2022, s. 15). Syrstad viser til en rekke studier som sier at foreldreoppfølgingen er mangelfull (Syrstad, 2020). Dette blir også kritisert i en observasjonsrapport fra FN, som mener at foreldre i Norge må få bedre oppfølging (UN, 2018, s. 6). Fordi det er viktig at foreldre får oppfølging av fagpersonell etter en omsorgsovertakelse, vil vi i denne oppgaven problematisere forhold ved både barnevernets og familievernets rolle i oppfølgingen.

1.3 Oppgavens struktur

For å besvare problemstillingen om hva som er utfordrende med foreldreoppfølging etter en omsorgsovertakelse, vil vi først presentere vårt metodiske arbeid og analyse av foreliggende data i et metodekapittel. Deretter vil vi redegjøre for teorier om makt, avmakt og salutogenese. Disse teoriene belyser mestring, kompetanse og maktesløshet som en konsekvens av de foreliggende forholdene og strukturene knyttet til foreldrenes situasjon. Kapittel 4 tar for seg funn og drøfting, og vil være delt inn i tre underkapittel for å besvare problemstillingen. I underkapitlene vil vi redegjøre for funn fra de ulike artiklene, og drøfte disse i lys av teoriene. Delkapittel 4.1 redegjør for funn knyttet til foreldres følelser og behov, hvordan foreldre avstår fra å ta ansvar for saken, og utfordringer ved barnevernets posisjon i oppfølgingsarbeidet. Delkapittel 4.2 handler om familievernets rolle i foreldreoppfølgingen, og fordeler og ulemper ved oppfølging hos familievernnet. Delkapittel 4.3 drøfter ulike metoder i oppfølgingsarbeidet, og om det er behov for et rammeverk og standardmaler for foreldreoppfølgingen. Avslutningsvis vil oppgaven oppsummeres.

2. Metodisk rammeverk

I dette kapittelet vil vi presentere valgt metode, begrunne valget og vurdere metodens styrker og svakheter. En metode er de redskapene som brukes til å løse et problem og komme frem til ny kunnskap (Aubert, 1985 s. 196, referert i Dalland, 2020, s. 53). Det er viktig å jobbe systematisk for å sikre en pålitelig og transparent forskningsprosess. Dette vil styrke oppgavens troverdighet (Dalland, 2020). Derfor vil vi gjøre rede for søkeprosessen og til slutt presentere den tematiske analysen av foreliggende data som litteratursøket har resultert i.

2.1 Metodisk tilnærming

Fordi det finnes mye forskning om foreldreoppfølging, anså vi litteraturstudier som en hensiktsmessig metode. Litteraturstudie innebærer å systematisk gå gjennom litteraturen som eksisterer innenfor et tema for å fange opp relevant litteratur til å belyse en problemstilling fra ulike synsvinkler (Aveyard, 2019, s. 2). Deretter vurderes og analyseres litteraturen for å kunne presentere og drøfte relevante funn mot hverandre (Aveyard, 2019, s. 3-4). Ved å bruke allerede eksisterende data får vi tilgang på et bredt datagrunnlag som kan belyse vår problemstilling fra ulike synsvinkler. Denne styrken har vi hatt fokus på under søkeprosessen og i vurderingen av valgt litteratur. Den vanligste ulempen ved litteraturstudier er å gå glipp av relevant litteratur fordi en søker for bredt, for smalt eller med mål om å svare på en hypotese (Dalland, 2017, s. 216). I vårt litteratursøk har vi unngått dette ved å gjøre søk i ulike databaser, funnet litteratur som viser ulike sider av problemstillingen vår, og sortert litteraturen deretter.

2.2 Innsamling av data og vurdering av denne

Litteratursøket har vært rettet mot barnevern, omsorgsovertakelse, foreldreoppfølging og oppfølgingsplikten. Vi har benyttet oss av fag- og forskningsartikler, statistikk fra SSB, rapporter og faglitteratur. Forskningsartiklene er funnet gjennom systematisk søk, som innebærer å benytte et bredt spekter av søkeord med inkluderings- og ekskluderingskriterier i flere databaser (Aveyard, 2019, s. 74). Av databaser brukte vi Oria, Idunn og SocIndex. Oria biblioteksøk er den søkemotoren vi har brukt mest.

SocIndex og Idunn regnes som sosialfaglige databaser, og vil dermed bidra til å spisse søket vårt etter sosialfaglig litteratur og forskning (Nielsen et al., 2021, s. 65).

Søkeordene vi har benyttet for å finne litteratur er *omsorgsovertakelse, barnevern, oppfølging, familievern, oppfølgingsplikt, foreldreoppfølging*. I tillegg har vi brukt søkeordene på engelsk for å finne engelsk litteratur og forskning. Søkeordene vi har brukt på engelsk er *out-of-home placement, child protective services, child in care, parents* og *child removal*. Søkeordene er også brukt i kombinasjon ved hjelp av de boolske operatørene AND, OR og NOT for å avansere søket (Nielsen et al., 2021, s. 67). Våre inkluderings- og ekskluderingskriterier er fagfellevurderte artikler, og norsk og engelsk litteratur publisert etter 2018, ettersom det er publisert ny forskning på feltet i løpet av de siste årene. I de tilfellene hvor vi fikk mange treff snevret vi inn publiseringsår. For å vurdere hvilke artikler vi skulle bruke som data i oppgaven har vi utelukket mange basert på tittelen og sammendrag. Det har vært en styrke å være to i denne prosessen da vi har hatt muligheten til å gå gjennom et stort utvalg av artikler. Se *vedlegg 1* for oversikt over søkeprosessen som har resultert i foreliggende data.

For å sikre validiteten og reliabiliteten i oppgaven har vi vært kritiske i utvalget av data. For å sikre at litteraturstudien er pålitelig, har vi beskrevet litteratursøket slik at det er etterprøvbart og transparent (Dalland, 2020, s. 58). For å sikre datamaterialets validitet er det viktig at det samsvarer med oppgavens problemstilling og formål (Dalland, 2020, s. 57-58). Artiklene vi har brukt i oppgaven inneholder kunnskap som passer til vår problemstilling, og er basert på kvalitetssikret forskning. Som beskrevet har vi også benyttet relevante søkeord innen feltet som samsvarer med problemstillingen.

2.3 Foreliggende data

I denne delen vil vi først presentere oppgavens datagrunnlag. Deretter vil vi forklare hvordan vi gjennomførte vår tematiske analyse av datagrunnlaget. Vedlegg 2 vil gi en mer utdypende presentasjon av foreliggende data. Artiklene forsker på norske forhold.

2.3.1 Presentasjon

“Parents at war: A positioning analysis of how parents negotiate their loss after experiencing child removal by the state” (2022) av Marte Tønning Otterlei og Eivind Engebretsen handler om sosiale normer og personlige opplevelser med omsorgsovertakelser. Studiens metode er kvalitative intervju med 13 foreldre som har blitt fratatt omsorgen for sine barn.

“Experiences of family therapists working with parents after the forced removal of children: What can the contextual model tell us?” (2023) av Pravin Israel, Cathrine Steffensen og

Hege H. Hadland undersøker og forsøker å forstå opplevelsene og behovene til familierapeutene som skal følge opp foreldre etter omsorgsovertakelse. Deres metodiske tilnærming er kvalitative fokusgruppeintervju med 21 terapeuter i familieverntjenesten.

“To understand the incomprehensible: A qualitative study of parents’ challenges after child removal” (2020) av Ellen Syrstad og Tor Slettebø dreier seg om foreldres utfordringer etter en omsorgsovertakelse, og foreldrenes forhold til og opplevelse av barnevernet og familievernet. Metoden for artikkelen er kvalitative fokusgruppe- og individuelle intervju med seks foreldre som har personlig erfaring med omsorgsovertakelse.

“Hvordan kan foreldre som har blitt fratatt omsorgen for sine barn, sikres god oppfølging innenfor familievernets rammer?” (2022) av Ellen Syrstad utforsker hvordan familievernet kan møte foreldre med omfattende og komplekse behov, og hvilke rammer det er behov for i dette møtet. Metoden i artikkelen er kvalitative fokusgruppe- og individuelle intervju med seks foreldre som har mottatt hjelp fra familieverntjenesten, og med syv terapeuter ansatt i familieverntjenesten.

““It is not just about doing or saying the right things”: Working systemically with parents whose children are placed in public care” (2021) av Ellen Syrstad og Ottar Ness utforsker foreldrenes og terapeutenes opplevelser av en systemisk tilnærming i oppfølgingsarbeidet. De bruker kvalitative fokusgruppe- og individuelle intervju med

seks foreldre som har mottatt hjelp fra familieverntjenesten, og med syv terapeuter ansatt i familieverntjenesten.

Det er disse kildene som utgjør vårt datagrunnlag. I neste del vil vi forklare hvordan vi gjennomførte den tematiske analysen.

2.3.2 Analyse

Vi har benyttet oss av elementer av en tematisk analyse for å analysere og sortere funnene våre. For å identifisere relevante tema har vi lest artiklene grundig flere ganger for å få en helhetsforståelse av artiklene. Deretter har vi farget funn med markørtusj etter tema som var gjennomgående i artiklene (Aveyard, 2019, s. 141). Basert på disse funnene, mønstrene og sammenhengene i datamaterialet utformet vi tre delkapitler som skal bidra til å besvare problemstillingen. Disse tre delkapitlene er grunnlaget for strukturen i drøftingsdelen: 1) Foreldrene har komplekse behov for oppfølgingen, 2) Familievernets rolle i oppfølgingen, og 3) Rammeverk for oppfølgingsarbeidet. Deretter sorterte vi alle funnene fra artiklene våre i de ulike delkapitlene. På den måten fikk vi en oversikt over hvilke artikler som kan bidra til å belyse de ulike delkapitlene (Aveyard, 2019, s. 142).

2.4 Etiske overveielser

Foreldrenes situasjon blir konstruert i tråd med barnevernets føringer for blant annet hva «gode nok foreldre» er og hva barnets beste er (Langsrud et al., 2017). Det er derfor viktig å bruke et språk som ikke bidrar til ytterligere stigmatisering og forsterking av deres posisjon i samfunnet. Vi har derfor vært bevisst på vår språkbruk, og ønsker å problematisere eksisterende maktstrukturer og diskurser. Å se helheten i menneskenes situasjon og deres unikhhet som individ er en viktig del av yrkesetikken, og vi har reflektert mye over at det å være bastant bryter med disse prinsippene (FO, 2019). Ved bruk av andres forskning er det også viktig å skille mellom hva som er drøfting hentet direkte fra litteraturen, og hva som er våre selvstendige drøftinger. Vi unngår også å mistolke artiklene ved å være bevisst over vår forutinntatthet, lese artiklene flere ganger og diskutere dem. Spesielt i forbindelse med de etiske overveielserne er det en stor fordel å være to, ettersom vi stadig kan utfordre hverandre på språk, refleksjoner og oppfatninger.

3. Oppgavens teoretiske rammeverk

I dette kapittelet vil vi redegjøre for sentrale teorier som kan belyse problemstillingen vår om utfordringer med foreldreoppfølging. Disse er makt, avmakt og salutogenese. Makt og avmakt er sentrale temaer i sosialt arbeid ettersom sosialarbeidere ofte arbeider med mennesker som befinner seg i sårbare situasjoner og kan oppleve maktesløshet og avmakt (Askheim, 2012, s. 75). I vårt datagrunnlag fremstår makt og avmakt som utfordringer ved oppfølgingsarbeidet. Troen på egen mestring og kompetanse kan bli påvirket av avmakt, maktposisjoner og negative erfaringer med egne evner. Vi har valgt å inkludere salutogenese, ettersom både mestring og kompetanse er to sentrale nøkkelord for teorien (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 69). Salutogenese refererer til prosessen med å opprettholde og fremme helse og velvære. Denne prosessen blir påvirket av personens opplevelse av sammenheng, og hvorvidt de utfordringene en møter er noe en forstår, håndterer og ser mening i (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 70). Avmakt kan føre til stress og maktesløshet, og kan være til hinder for en persons evne til å mestre utfordringer og opprettholde en opplevelse av sammenheng. Å motvirke avmakt, problematisere maktforhold og fremme opplevelse av sammenheng kan bidra til et samfunn som gir mulighet til å opprettholde helse og velvære.

3.1 Makt og avmakt

Foucaults perspektiv på makt er relevant for oppgaven, da mange av funnene våre viser til maktposisjonene mellom barnevern, familievern og foreldrene. Foucault hevder at makt ikke bare er noe som innehas av individer eller grupper, men at det handler om en struktur som gjennomsyrrer samfunnet og regulerer forholdet mellom mennesker (Askheim, 2012, s. 84 - 85). Foucault var opptatt av å flytte fokuset fra hvordan makt utøves på strukturelt nivå, til hvordan makten utøves i hverdagen (Askheim, 2012, s. 84). Han argumenterte for at makt ikke bare kan være undertrykkende, men også produktiv og disiplinerende fordi den brukes til å skape og regulere atferd, og danner normer for hva som er normalt og sunt (Askheim, 2012, s. 85-86). Denne formen for makt kan også gi en følelse av orden i samfunnet. Det er etablert "sannhetsregimer" basert på visse virkelighetsforståelser, og disse skaper

presedens for hva som er riktig og gal atferd (Askheim, 2012, s. 86). Disse sannhetsregimene er grunnlaget for hvordan noe konstrueres, og de definerer hva som er normal og ikke-normal atferd. Dette kalte Foucault for diskurser (Askheim, 2012, s. 86). Slike diskurser vil forme en ramme for virkeligheten og mennesket, og påvirker tenkning, holdninger og handlinger. Diskursene vil dermed påvirke barnevernets avgjørelser, og foreldrenes oppfatning av seg selv.

“Makt over” beskrives som en form for makt hvor en kan få et annet menneske til å gjøre noe de ellers ikke ville gjort (Askheim, 2012, s. 80). Det brukes ofte i en negativ kontekst, hvor en hjelper kan påtvinge hjelpetrengende ulike tiltak, handlingsplaner og krav. Barnevernet har stor makt over familier fordi de har makten til å endre en familie drastisk ved å vedta ulike tiltak, som en omsorgsovertakelse. Barnevernets mandat og rammeverk gir dem produktiv makt over foreldrene, ettersom mandatet krever at foreldre oppfører seg på bestemte måter, og forsøker å hindre dem i å oppføre seg på uønskede måter (Askheim, 2012, s. 85). En uønsket atferd kan forstås som å ha avvikende attributter. Dette kan føre til at individet føler seg stigmatisert. Om et individ internaliserer de ytre, negative oppfatninger om sin posisjon, kan dette skape avmactsreaksjoner (Hutchinson & Oltedal, 2017, s. 88-89). Dermed kan opplevelsen av å være stigmatisert også føre til avmakt. Å ikke leve opp til diskursene, avvike fra den fastsatte sannheten, og følelsen av å stå uten makt til å påvirke sin egen situasjon, kan føre til en tilstand – og følelse – av avmakt.

Avmakt kan være en følelse av å være fanget i et bestemt samfunnssystem, en følelse av å være maktesløs overfor en autoritet, eller en følelse av å være marginalisert eller utstøtt fra samfunnet. I datagrunnlaget vårt kommer det frem at foreldrene opplever seg maktesløse i møte med barnevernet (Syrstad & Slettebø, 2020; Otterlei & Engebretsen, 2022). Avmakt er en tilstand der individet opplever at de ikke har noe innflytelse eller kontroll over sine liv, uten mulighet til å endre sin situasjon (Mathiesen, 1982, s. 64-65). Mennesker som kjenner på avmakt over tid, kan med tiden se på seg selv som mindreverdige, og at det ikke finnes noe utvei fra situasjonen. Slike holdninger kan føre til at mennesker fastholdes i avmaktssituasjonen (Hutchinson & Oltedal, 2019, s. 88-89). Å motvirke avmakt handler blant annet om å reflektere over og problematisere maktposisjoner. "Makt sammen med" handler om å finne en felles løsning for flere parter, hvor alle

deltakende parter tjener på samarbeidet. Å oppnå en slik maktform krever gjensidig dialog slik at en kan få en felles forståelse av saken (Askheim, 2012, s. 81). Det er dermed viktig å forstå makt og avmakt som gjensidig relaterte fenomen, og å erkjenne at selv om en kan oppleve avmakt i en gitt situasjon, betyr det ikke at en er helt uten mulighet til å påvirke sin situasjon. Maktposisjoner utgjør en stor utfordring i foreldreoppfølging, fordi det i stor grad påvirker foreldres identitet og selvoppfatning.

3.2 Salutogenese

Salutogenese er en teori introdusert av Antonovsky på 1970-tallet. Teorien retter søkelyset mot hva som skaper helse, istedenfor hva som skaper uhelse. Med denne tilnærmingen ser en på menneskets mestringsressurser, hvorfor de er plassert der de er på kontinuumet mellom helse og uhelse, og hvordan mestringsressurser påvirker bevegelse mot helse-delen (Antonovsky, 1987/2012, s. 36). Selv om det egentlig er en teoretisk tilnærming til helse mener Antonovsky at salutogenese kan benyttes til å forstå hvordan et menneskes ressurser henger sammen med velvære generelt. Velvære menes i denne kontekst å oppleve "lykke, tilfredshet med tilværelsen, pågangsmot og positiv (og negativ) affekt, og (...) hvordan man opplever at man fungerer" (Antonovsky, 1987/2012, s.188). Salutogenese handler om hva som fremmer evnen til å mestre stressfaktorer. En stressfaktor er noe som setter mennesket i en spenningstilstand, hvor det ikke finnes en umiddelbar, automatisk respons (Antonovsky, 1987/2012, s. 50). I oppgavens kontekst vil salutogenese brukes for å forstå hvordan foreldreoppfølging kan skape mestring for foreldrene, noe som kan bidra til velvære.

Generelle motstandsressurser er alle ressursene et menneske har for å beskytte seg mot de mange stressfaktorer et menneske blir utsatt for. Felles for disse motstandsressursene er at de styrker evnen til å sette stressfaktorer inn i en meningsfylt sammenheng, kalt opplevelse av sammenheng (heretter OAS) (Antonovsky, 1987/2012, s. 17). OAS består av tre komponenter; opplevelsen av at livet er forståelig, håndterbart og meningsfullt. At livet er forståelig innebærer at en møter stressfaktorer som noe forutsigbart og forståelig, og at denne stressfaktoren kan plasseres i en kontekst. Troen på at det er håndterbart innebærer en tro på at de ressursene en har, er nok til å kunne håndtere stressfaktoren. At det er meningsfullt

vil si troen på at kravene fra stressfaktoren er en utfordring det er verdt å engasjere seg i. Det er motivasjonen en har til å løse situasjonen (Antonovsky, 1987/2012, s. 40-41). En må ikke nødvendigvis ha høy grad av alle disse tre komponentene, men mestring av situasjoner er avhengig av den samlede OAS (Antonovsky, 1987/2012, s. 44). Å oppleve at en ser sammenhengen i det som skjer, har medbestemmelse og ansvar for oppgavene samtidig som en ikke har for mange og for store belastninger på en gang skaper gradvis sterkere OAS (Antonovsky, 1987/2012, s. 126, 106).

Gode motstandsressurser og sterk OAS gir bedre forutsetninger for å klare nye oppgaver. Med manglende motstandsressurser og svak OAS fremstår oppgaver som overveldende og utløser negative emosjoner (Antonovsky, 1987/2012, s. 159). Disse negative emosjonelle reaksjonene er blant annet at utfordringer fremstår som en byrde eller risiko, og følelsene er ofte vanskelig å regulere og beskrive. Det er også vanlig at mennesker med lav OAS plasserer skyld hos andre mennesker eller forhold. Foreldrene i barnevernet har lavere sosioøkonomisk status enn den øvrige delen av befolkningen (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 36). Denne bakgrunnen fører ofte til det Antonovsky beskrev som nederlagserfaringer, som har en negativ påvirkning på selvbilde og egenverd (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 70). Disse nederlagserfaringene er som regel en konsekvens av negative erfaringer med egne evner i tidligere situasjoner. Hvordan en opplever sitt eget selvbilde knyttes til egenverd; sin opplevelse av seg selv. Selvbilde og tro på egenverd skaper en slags sirkulær prosess. De forventningene en har til seg selv styrer atferden, som påvirker utfallet av situasjonen (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 70-72). Om en forelder har dårlig selvbilde, vil hen gå inn i en ny oppgave med negative forventninger som styrer atferden, og som kan føre til at de negative forventningene blir en realitet. Det er derfor imperativt å arbeide med menneskers mestringsevne, bidra til følelsen av forståelse håndterbarhet og meningsfullhet, med mål om å øke helse og velvære. I foreldreoppfølging er salutogenese nyttig for å se sammenhengen mellom lav OAS og mestring, og hvordan en slik negativ sirkulær prosess kan hindre foreldrene i å endre atferd og utvikle kompetanse (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 69). Slikt arbeid kan være å gi riktig motivasjon og verktøy, bidra til å sette tidligere og nåværende situasjoner i en forståelig kontekst, medbestemmelse og ansvar i oppfølgingsprosessen, og sørge for at personen ikke opplever for mange belastninger samtidig.

Makt, avmakt og salutogenese utgjør det teoretiske rammeverket for oppgaven. Datagrunnlaget vårt viser til tegn på lav OAS og konsekvenser av ulike maktposisjoner. Både samarbeid og en sterk opplevelse av sammenheng kan bidra til å redusere effektene av maktesløshet og bidra til mestring. Det teoretiske rammeverket kan dermed belyse både de strukturelle og individuelle utfordringene ved foreldreoppfølging.

4. utfordringer med foreldreoppfølging: Funn og drøfting

I dette kapitlet vil vi presentere funnene fra datagrunnlaget, og drøfter dem ved å anvende det teoretiske rammeverket for å belyse problemstillingen vår.

Problemstillingen handler om utfordringene med foreldreoppfølging, og dette vil presenteres i tre underkapitler om foreldres komplekse behov for oppfølging, familievernets rolle, og rammeverk for oppfølging.

4.1 Foreldre har komplekse behov for oppfølging

I dette delkapitlet vil vi først diskutere foreldrenes komplekse emosjoner og behov etter en omsorgsovertakelse. Dette diskuteres i lys av avmakt og salutogenese. Siste del vil diskutere barnevernets oppfølgingsplikt, og hvordan deres dobbeltrolle utfordrer relasjonen mellom foreldre og barneverntjenesten.

4.1.1 Skyld, avmakt og vonde følelser

I datagrunnlaget kommer det frem at foreldrene sliter med å forstå hvorfor barna ble tatt fra dem. Foreldrene plasserte heller ansvar andre steder enn hos seg selv, som partnere, barnevernet eller andre faktorer (Syrstad, 2022; Otterlei & Engebretsen, 2022). Å innrømme skyld kan åpne dørene for mange vonde følelser. Foreldrene føler skam, stigma, sinne, frustrasjon og hjelpeløshet (Israel et al., 2023, s. 5). Tapet påvirket selvtilliten og opplevelsen av egen identitet hos foreldrene og gav dem en langvarig sorg (Otterlei & Engebretsen, 2022). En forelder reflekterte over at å ikke forstå hvorfor omsorgsovertakelsen fant sted kunne være en strategi for å beskytte seg mot disse følelsene (Syrstad & Ness, 2021, s. 462). En annen forelder forteller hvor krevende det var å innse sin egen skyld og den store forandringen som måtte gjøres (Syrstad & Slettebø, 2020, s. 103-104). På den andre siden fant Otterlei og Engebretsen (2022) at mange foreldre så på omsorgsovertakelsen som et positivt endringspunkt, hvor omsorgsovertakelsen tvang dem til å gjøre drastiske endringer for å kunne gjenforenes med barnet sitt. Å reflektere over omsorgsovertakelsen viste seg i Syrstad (2022, s. 122) å føre til en gradvis erkjennelse av egen skyld, og hadde i noen tilfeller også resultert i gjenforening. Vi kan belyse denne endringsprosessen

ved hjelp av Antonovsky og salutogenese. Antonovsky mente at et typisk trekk for mennesker med svak OAS er å plassere skyld hos andre mennesker eller forhold (Antonovsky, 1987/2012). I tillegg kan slik fornektelse av egen skyld være en forsvarsmekanisme for å skjerme seg selv mot følelsen av stigmatisering (Goffman, 1968, s. 20). Dersom en får mulighet til å reflektere over grunnlaget for en hendelse, som en omsorgsovertakelse, og sette det inn i en kontekst som gir mening og er forståelig, kan det øke den samlede OAS. Som tidligere påpekt kan dette bidra til å styrke både selvtillit og mestring av nye oppgaver.

For foreldrene kan omsorgsovertakelsen oppleves som et symbol på barnevernets maktposisjon. Den har konsekvenser for foreldrenes rolle som omsorgsgivere, og hvordan de forholder seg til barnevernets forventninger etter en omsorgsovertakelse. Foreldrene beskriver en følelse av å være maktesløs (Otterlei & Engebretsen, 2022; Syrstad & Ness, 2021; Syrstad & Slettebø, 2020). Å føle seg fanget av et bestemt samfunnssystem eller maktesløs overfor autoriteter kan gi avmaktfølelse. Avmakt handler om å oppleve at en ikke har innflytelse eller kontroll over eget liv, og ingen mulighet til å endre sin situasjon (Mathiesen, 1982, s. 73). Foreldrene er underlagt barnevernets autoritet, og de føler de har vært maktesløse over avgjørelsen om omsorgsovertakelse. Å oppleve maktesløshet over tid kan føre til at foreldrene vil se på seg selv som mindreverdige, og gjøre dem ute av stand til å endre sin situasjon (Hutchinson & Oltedal, 2019, s. 88 - 89). Antonovsky mente at en del av å se mening i en oppgave var å ha motivasjon til å gjennomføre den, og å tro at egen innsats ville ha nytte (Antonovsky, 1987/2012, s. 41). Å oppleve avmakt og maktesløshet over situasjonen kan altså påvirke denne motivasjonen og bidra til å svekke OAS. En svak OAS vil gi dårligere forutsetninger for å takle stressfaktorer. Dette viser hvor stor utfordring avmaktreaksjoner er, og hvordan det påvirker foreldrenes opplevelse av situasjonen.

4.1.2 De fysiske og materielle behovene er også viktige

Artikkelen av Syrstad (2022) drøfter og problematiserer foreldrenes materielle og fysiologiske behov som en sentral del av oppfølgingsarbeidet. Funnene i artikkelen viser at foreldrene har flere levekårs- og helseproblemer, som opptar dem i mye større grad enn å lære om samspill og tilknytning. Terapeutene i familievernet opplevde at foreldrene var mer opptatt av å dekke grunnleggende behov, noe som i

utgangspunktet ikke er en del av familieterapeutenes mandat. Likevel finner Syrstad (2022, s. 124) at familieterapeutene justerer sin praksis etter foreldrenes behov, hvor de psykologiske endringsprosessene blir tilsidesatt. Foreldrene selv opplevde at det var viktig å “rydde opp” (Syrstad, 2022, s. 121). Individets handlinger påvirkes av hvilke behov de forsøker å tilfredsstille. Det innebærer at hjelperen må få innsikt i hvilke behov foreldrene har (Hutchinson & Oltedal, 2017, s. 71-72). Manglende dekning av fysiske og materielle behov kan oppleves som en stor belastning, og Antonovsky mente at slike belastninger kan være til hinder for utviklingen av en sterk OAS (1987/2012, s. 126, 106). Å dempe disse belastningene kan bidra til at foreldrene opplever stressfaktorer og utfordringer som mer håndterbare, fordi de har færre andre belastninger i livet. Det er derfor viktig at hjelpesystemet bidrar til å dempe disse belastningene, dersom de ønsker å gi foreldrene tilstrekkelig oppfølging.

At foreldrene har komplekse og varierende behov understreker viktigheten av et tverrfaglig samarbeid. Dette betyr at dersom foreldrene har omfattende hjelpebehov som både involverer det fysiologiske og psykologiske, må de henvises til flere ulike instanser, som for eksempel NAV og DPS. Fordelen med tverrfaglig samarbeid er at foreldrene får hjelp fra instanser som har spisskompetanse, og at instansene sammen får utviklet felles kompetanse fra ulike fagområder (Willumsen, 2015, s. 158). Et tverrfaglig samarbeid vil derfor gi foreldrene tilpasset hjelp der det er behov. Likevel er ikke et tverrfaglig samarbeid uten utfordringer. Å måtte forholde seg til flere instanser samtidig kan gi en følelse av avmakt. Når foreldrene må forholde seg til flere instanser, kan de oppleve å bli kasteballer mellom systemene som skal følge dem opp. Det kan derfor gi foreldrene en følelse av avmakt, fordi de kan miste kontroll og innflytelse over situasjonen sin (Mathiesen, 1982, s. 73). Det kan føre til at foreldrene ikke oppnår noe reell endring og fremgang på verken de praktiske behovene eller psykologiske endringsprosessene. Det reiser spørsmålet om det er behov for en tydeligere rollefordeling mellom instansene i oppfølgingen av foreldre etter en omsorgsovertakelse.

4.1.3 Barnevernet: oppfølging og yrkesetikk

Barnevernets mandat innebærer at de må utøve makt overfor foreldrene i tillegg til å følge dem opp; altså en dobbeltrolle (Syrstad & Ness, 2021, s. 459). Syrstad og Ness (2021, s. 464) peker på en maktubalanse mellom foreldre og barnevernet, hvor foreldrene opplever at barnevernet har "makt over" dem. Barnevernet utøver makt basert på de rådende sannhetsregimene i samfunnet (Askheim, 2012, s. 85). Omsorgskompetanse og hva dette innebærer varierer mellom ulike kulturer og normer (Bunkholdt & Kvaran, 2021). I Norge er det etablert en diskurs for hva god omsorgskompetanse er, og å bryte med denne kan resultere i en omsorgsovertakelse. God omsorgskompetanse og godt foreldreskap er å møte barnet med respekt og kjærlighet, se og respektere det for sin særegenhet og oppmuntre til utforskning. Det innebærer også å skjerme dem fra fysiske og psykiske overgrep, tilfredsstille deres fysiske behov og støtte dem i deres utvikling (Bunkholdt & Kvaran, 2021). Et brudd på disse kravene kan resultere i en omsorgsovertakelse, jf. Barnevernsloven §5–1. Noen foreldre beskriver at de har forsøkt å leve opp til standarden for hvordan de skal være foreldre uten å vite hva det innebærer (Syrstad & Ness, 2021, s. 462). Som følge av omsorgsovertakelsen hadde flere av foreldrene i datagrunnlaget svært negative oppfatninger av barnevernet. I Otterlei og Engebretsen (2022, s. 772) omtaler foreldrene barnevernet som Gestapo, og de er så mektige at de har makten til å avgjøre saker uten foreldres perspektiv. Diskursen fungerer dermed som et grunnlag for den disiplinerende makten barnevernet utøver overfor foreldrene.

Etter en omsorgsovertakelse har barnevernet plikt til å følge opp foreldrene. Ifølge loven innebærer oppfølgingen å følge med på foreldrenes situasjon og utvikling, tilby dem råd og veiledning, og legge til rette for samvær (Barnevernsloven, 2021, §8-2, §8-3, §8-4). Makten til å kunne vedta en omsorgsovertakelse – en avgjørelse foreldrene ikke alltid forstår – har ofte negativ påvirkning på forholdet mellom foreldrene og barnevernet. Foreldrene føler seg devaluert og dehumanisert av barnevernet (Otterlei & Engebretsen, 2022, s. 772). I Syrstad og Ness (2021, s. 463) forteller en forelder at hun opplevde at barnevernet var mer opptatt av å finne svakheter ved hennes rolle som forelder, fremfor styrkene og ressursene. Den yrkesetiske verdien om et helhetssyn på mennesket kommer i bakgrunnen, fordi

barnevernet undersøker de svakhetene ved foreldrene som hemmer omsorgskompetansen (FO, 2019). Vi vil ikke påstå at de barnevernsansatte ikke følger de yrkesetiske verdiene, men i en sosialfaglig sammenheng kan en diskutere om dobbeltrollen og maktutøvelsen påvirker foreldrenes følelse av å bli respektert og verdsatt. De ansattes omsorg og solidaritet er i større grad rettet mot barna. De negative tankene om barnevernet, kombinert med barnevernets dobbeltrolle, gjør det vanskelig for barnevernet å følge opp foreldrene etter en omsorgsovertakelse, og dobbeltrollen kan utfordre oppfatningen av barnevernets yrkesetiske verdier. Grunnet disse utfordringene vil vi i neste delkapittel drøfte familievernet som en instans for foreldreoppfølging.

4.2 Familievernets rolle i foreldreoppfølgingen

I dette delkapittelet vil vi drøfte foreldreoppfølging i familievernet, og utfordringer både i relasjonen mellom familievernet og foreldrene, og utfordringer med familievernet som tjeneste.

4.2.1 Foreldres opplevelser med familievernet

Grunnet familievernets mandat og formål om å arbeide med relasjonelle vansker i familien og styrke familierelasjonene har familierapeutene mulighet til å innta en annen posisjon i foreldreoppfølgingen. Mens barnevernet har en kontrollfunksjon hvor barnets beste er hovedprioritet, er familierapeutenes arbeid i hovedsak rettet mot foreldrene. I motsetning til deres opplevelse med barnevernet opplevde foreldrene familievernet som mindre kontrollerende og dømmende. En forelder forteller at hun hos barnevernet opplevde at egne barndomserfaringer ble brukt mot henne. Familievernet var heller opptatt av hvordan disse erfaringene hadde påvirket henne, og hun opplevde å bli møtt med nysgjerrighet og utforskende spørsmål (Syrstad & Ness, 2021, s. 463). Slike opplevelser beskrives også av foreldrene i Syrstad og Slettebø (2020, s.104), hvor foreldrene opplevde at de hos familievernet ble møtt med respekt, og at stedet gav dem en følelse av tilhørighet. De følte seg ikke møtt som mislykkede foreldre, men opplevde heller å bli sett og hørt (Syrstad & Slettebø, 2020, s. 104). Foreldrenes erfaringer med familievernet tyder på at familierapeutene kan innta en posisjon hvor de yrkesetiske verdiene er mer fremtredende. Familierapeutene hadde et helhetssyn på foreldrene, som

gjenspeiles i deres interesse for hvordan tidligere erfaringer har påvirket foreldrene. Respekt og solidaritet for deres opplevelser er tydeligere, i motsetning til erfaringen med barnevernet (FO, 2019). Familievernet fungerte som en arena hvor foreldrene kunne reflektere og bearbeide situasjonen uten å bli dømt, som gjorde at familievernet kom i bedre posisjon til oppfølgingsarbeid.

4.2.2 Utfordringene med familievernet

Funnene våre tyder på at foreldrene har positive erfaringer med familievernet. Foreldrene blir hørt og sett, de får mulighet til å fortelle sine historier, møte andre i samme situasjon, og hjelp med praktiske behov «for eksempel ved å ta en telefon til NAV» (Syrstad, 2022, s. 121). Likevel er ikke funnene kun positive og uten utfordringer. Alliansen og relasjonen mellom foreldrene og familievernet kunne utfordre oppfølgingsarbeidet (Syrstad, 2022). I noen tilfeller ble familierapeutene bedt om å vitne for foreldrene i tilbakeføringssaker (Syrstad, 2022, s. 123). At foreldrene opplevde familierapeutene som allierte, kunne påvirke relasjonen mellom foreldrene og barnevernet negativt fordi foreldrene opplevde at de fikk en alliert som kunne forsterke deres tvil om vedtaket om omsorgsovertakelse. Ytterligere opplevde terapeutene at et fokus på kampen og alliansen tok bort fokus fra foreldrenes egne endringsprosesser (Syrstad, 2022, s. 123).

Familierapeutene kunne bli så overveldet av foreldrenes historier at de fikk behov for å "ordne ting på deres vegne" (vår oversettelse, Syrstad & Ness, 2021, s. 463). Dette risikerte å plassere foreldrene i en offerposisjon, hvor det var fare for at foreldrene ble passive i endringsarbeidet (Syrstad & Ness, 2021, s. 463). Terapeutene mente også at foreldrene bevisst forholdt seg til kun de praktiske behovene for å unngå å drøfte sin egen rolle som forelder (Syrstad, 2022, s. 122). Dette kunne være til hinder for at foreldrene tok ansvar for sin rolle i saken, slik vi drøftet i kapittel 4.1. På den andre siden var refleksjon over egen rolle og psykologisk endringsarbeid noe foreldrene poengterte som viktig i oppfølgingsarbeidet ettersom det kunne bidra til tilbakeføring (Syrstad, 2022, s. 122). Terapeutene mente passivitet var en konsekvens av foreldrenes tildelte rolle, hvor de til stadighet ble fortalt hva de måtte gjøre, men ikke hvorfor (Syrstad & Ness, 2021, s. 463). Dette kan ses i lys av diskursen for godt foreldreskap som vi diskuterer i delkapittel 4.1.3. Diskursen

fungerer disiplinerende fordi den brukes til å skape og regulere atferd, som danner sosiale normer for hvordan en forelder burde være (Askheim, 2012, s. 86). Foreldrene vil svare og reagere slik de tror det er ønsket at de skal oppføre seg. Den disiplinerende makten kan også forsterke avmaksreaksjoner, ettersom foreldrene må forholde seg til samfunnsstrukturer og normer de føler det er lite nytte å kjempe mot (Mathiesen, 1982, s. 64-65). Disse utfordringene ser vi som spesielt sentrale innen Antonovskys teori om salutogenese og utviklingen av OAS. Å tematisere de vanskelige tingene, deres egen rolle og ansvar er viktig for å gjøre tidligere stressfaktorer mer forståelige, slik at foreldrene kan sette opplevelsen i en kontekst. Gjennom slik refleksjon og samtale kan foreldrene lære verktøy for å håndtere situasjonen videre, altså kan de få styrket sine ressurser. Dette vil ifølge salutogenesen gjøre foreldrene mer positive til nye utfordringer, som øker sannsynligheten for at de bedre kan håndtere dem (Antonovsky, 1987/2012). Ved hjelp av slikt arbeid kan en øke OAS og troen på egne evner. Det er derfor viktig å gjenkjenne når foreldrene blir passive, og hvordan dette kan være påvirket av ujevne maktforhold.

Avslutningsvis vil vi rette fokuset mot utfordringer ved formuleringen «vern» i familievern. Barnevernet er til for å verne om barnet. Det er naturlig å anta at familievernets funksjon er å verne om familien (NOU 2019:20, s. 231). Dette kan problematiseres. Hva med de tilfellene hvor foreldrene har utsatt barnet sitt for vold og seksuelle overgrep? I denne konteksten kan det diskuteres om «familievern» er et mål. Funnene våre viser at familierapeutene opplevde at noen foreldre trodde familievernet kunne hjelpe med tilbakeføringen av barnet (Israel et al., 2023, s. 5). Det er uklart om dette har med formuleringen «vern» i familievern å gjøre eller om det er formidlingen av familievernet til foreldrene som fører til en slik misoppfatning. En slik oppfatning stemmer ikke overens med familievernets egentlige formål om å forebygge og avhjelpe relasjonelle vansker i familien og å styrke gode familierelasjoner og barns oppvekstvilkår (NOU 2019:20, s. 72). NOU 2019:20 (s. 231) foreslår å endre navnet på «familieverntjenesten» til «familietjenesten». Endringen gjør navnet mer presist, samtidig som det bevarer familie-elementet. En slik endring kan også bidra til å avklare rollefordelingen bedre mellom barneverntjenesten og familieverntjenesten (NOU 2019:20, s. 231). Å endre navnet vil fremdeles

oppretholde foreldrenes positive opplevelse med tjenesten, men dempe eventuell forvirring om deres formål.

4.3 Rammeverk for oppfølgingsarbeidet

Delkapittelet tar for seg metoder for oppfølgingsarbeidet, og fordeler og ulemper ved disse. I tillegg drøftes behovet for et standardisert rammeverk for oppfølgingsarbeidet.

4.3.1 Metoder i oppfølgingsarbeidet

Tre av artiklene drøfter behovet for rammeverk for oppfølgingsarbeid, og fordeler og ulemper ved spesifikke metoder (Syrstad, 2022; Syrstad & Ness, 2021; Otterlei & Engebretsen, 2021). Syrstad (2022) reflekterer over bruken av en individualistisk tilnærming. Individualistisk tilnærming er positivt fordi den tilpasses foreldrenes behov. Dersom foreldrene får sette agendaen, kan dette bidra til en følelse av innflytelse over situasjonen og dermed redusere følelsen av avmakt (Mathiesen, 1982, s. 64-65). Ulempen med en individualistisk tilnærming var at terapeutene ble mer orientert mot de praktiske, akutte behovene til foreldrene, mens psykologiske endringsprosesser ble tilsidesatt (Syrstad, 2022, s. 123). Individualistisk tilnærming kan være positivt for relasjonen mellom terapeut og forelder, men det gjør relasjonen også mer sårbar for å skape passivitet hos foreldrene, slik vi drøftet i kapittel 4.2. Syrstad (2022, s. 124) konkluderer derfor med at det mest hensiktsmessige er at familierapeutene bør forholde seg til det terapeutiske og overlate de praktiske behovene til tjenester som NAV.

Syrstad og Ness (2021) drøfter bruken av en systemisk tilnærming. Den systemiske tilnærmingen er et paraplybegrep som omfatter flere ulike terapiformer. I systemisk familierapi forstås problemer som relasjonelle, sirkulære prosesser som må sees i kontekst av situasjonen. Å se etter ressurser og styrker i omgivelsene, og å utforske den sirkulære prosessen som har ført til omsorgsovertakelsen, er sentralt i den systemiske tilnærmingen (Bateson, 1972 i Syrstad & Ness, 2021). En slik tilnærming opplevde foreldrene som positivt fordi de følte at familierapeutene var opptatt av deres ressurser og historie (Syrstad & Ness, 2021, s. 463). Sentralt i arbeidsmetoden i den systemiske tilnærmingen er at klienten inntar en ekspertrolle over eget liv for å

utvikle forståelse. Som vi beskrev i kapittel 4.1.1, nektet flere av foreldrene ansvar for situasjonen. Dette hindret dem fra å innta en ekspertrolle. Å ikke innta en ekspertrolle kan være til hinder for utviklingen av OAS, fordi det hindrer dem å se mening i stressfaktoren, og se hvordan deres ressurser og kunnskap er viktig i håndteringen av den (Antonovsky, 1987/2012). Terapeutene ga uttrykk for at denne utfordringen gjorde det spesielt krevende å arbeide systemisk (Syrstad & Ness, 2021, s. 465).

En annen metode som familievernet benytter i foreldreoppfølging er samtalegrupper (Syrstad, 2020, s. 29). I disse gruppene møter foreldrene andre i samme situasjon, og de deler erfaringer og følelser. En forelder beskriver møtet slik: «... unbelievably good. They knew ... the same pain, the same shame, the same grief» (Otterlei & Engebretsen, 2021, s. 776). Sitatet tyder på at foreldre har behov for å dele sine komplekse emosjoner og opplevelser med andre i samme situasjon. Funnene våre viser at metoden gir foreldrene en følelse av fellesskap hvor de har mulighet til å respondere og bevisstgjøre hverandre (Israel et al., 2023, s. 7-8). Å oppleve at en ikke er alene kan bidra til å redusere stigma og skam foreldrene føler på (Otterlei & Engebretsen, 2021, s. 776). Bevisstgjøring i samtalegrupper kan også sees i lys av salutogenese. Vi har reflektert over at denne bevisstgjøringen kanskje kan ha en slags tilbakevendende effekt hvor foreldrene i ettertid får muligheten til å sette omsorgsovertakelsen i en forståelig kontekst, slik at de kan endre sin oppfatning av situasjonen. Dette kan påvirke opplevelsen av forståelighet, som inngår i OAS (Antonovsky, 1987/2012). Vi vil derfor argumentere for at en samtalegruppe kan bidra til å styrke OAS hos foreldrene, og at samtalegrupper vil være positivt i oppfølgingsarbeidet.

4.3.2 Standardisering av oppfølgingsarbeidet

Familieterapeutene uttrykker et behov for et rammeverk for foreldreoppfølgingen (Israel et al., 2023; Syrstad, 2022). Rammeverket vil fungere som en slags standardmal for oppfølgingsarbeidet. Noen av begrunnelsene for rammeverket er å kunne møte foreldrenes mange behov, effektivitet, og å ha en reserveplan i tilfeller hvor foreldrene tar lite initiativ (Israel et al., 2023, s. 7). Noen av terapeutene ønsker at dette rammeverket skal innbefatte spesifikke metoder eller verktøy fra metodene. Terapeutene uttrykker også et behov for avklaringer om hva som skal tematiseres i oppfølgingsarbeidet. Et standardisert oppfølgingsprogram vil være basert på

forskning og erfaring, og en kan diskutere om dette vil kvalitetssikre tilbudet (Syrstad, 2022, s. 119). På den andre siden argumenterer Syrstad (2022, s. 123) for at avklaringer og begrensninger kan være til hinder for oppfølgingsprosessen, ved at terapeuten bruker de som unnskyldning for å unngå komplekse og vanskelige problemstillinger. Det er derfor ikke et entydig svar på hvorvidt oppfølgingsarbeidet bør standardiseres eller ikke.

Standardisering av oppfølgingen vil også påvirke, og påvirkes av, foreldrene. At foreldrene opplever metodene som hensiktsmessig kan forklares ved hjelp av salutogenese. Dersom foreldrene ikke opplever oppfølgingen som noe de mestrer, mener vi at det er en fare for at den «mislykkede» oppfølgingen blir en ny nederlagserfaring i foreldrenes rekke av nederlagserfaringer (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s.70). Dette kan påvirke foreldrenes selvbilde, og resultere i lav tro på egne evner og svak opplevelse av sammenheng. Dette kan føre til en negativ spiral av dårlige erfaringer med stressfaktorer (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 70). Om oppfølgingsarbeidet anses som en stressfaktor, er det viktig at oppfølgingsarbeidet er forståelig for foreldrene. I motsetning til foreldrenes opplevelse med barnevernet, beskriver foreldrene at de opplever “makt sammen med” i møte med familievernnet (Syrstad & Ness, 2021, s. 465). “Makt sammen med” baserer seg på at partene samarbeider om å finne en felles løsning (Askheim, 2012, s. 81). I familieverntjenesten kan et slikt maktforhold oppstå dersom foreldrene opplever at de får forme oppfølgingsarbeidet basert på hva de selv tematiserer. På denne måten kan oppfølgingsarbeidet skape mestring og styrke selvbildet.

Slik vi ser det er det flere utfordringer knyttet til rammeverk og standardmaler. Først vil vi se standardmaler i lys av Foucault og begrepet diskurs. Diskurs danner grunnlaget for hva som defineres som normal og ikke-normal atferd (Askheim, 2012, s. 86). Det vil si at diskursen for hva som er god omsorgskompetanse vil forme de kravene som stilles til foreldre, og påvirke standardmalen for foreldreoppfølging. God omsorgskompetanse innebærer blant annet utviklingsstøttende samspill og å møte barnet med respekt og kjærlighet (Bunkholdt & Kvaran, 2021). Dersom terapeutene imidlertid velger å lene seg på en standardmal, er det fare for at individuelle forskjeller glemmes. Standardmaler kan føre til at foreldrene ikke får medvirke i egen oppfølging, da det er forutbestemte metoder og fremgangsmåter som råder. Foreldrene kan da bli tvunget til å tilpasse seg bestemte forståelser og løsninger, selv

om disse kanskje ikke passer deres situasjon og ønske for oppfølging. Dette kan resultere i en forsterket følelse av avmakt for foreldrene.

Slike standardmaler kan også utfordre yrkesetikken. Ved å anerkjenne ulikhet og ikke-diskriminering, skal sosialarbeidere bekjempe forskjellsbehandling, samtidig som de skal stille seg kritisk til likebehandling og standardiserte tiltak (FO, 2019). Dette stemmer overens med verdien om respekt for den enkeltes integritet, verdi, og kontroll over eget liv. Mennesker skal anerkjennes som enkeltindivider og behandles deretter, samtidig som de ikke skal forskjellsbehandles (FO, 2019). En standardisering av oppfølgingsarbeid bør derfor problematiseres, ettersom førsteprioritet bør være å se foreldrene som individer i en krevende livssituasjon. Vi mener det er hensiktsmessig at de som arbeider med oppfølgingsarbeid har god innsikt i hvor komplekse behov foreldrene har, slik at de er forberedt på hvordan de skal møte foreldrene i deres situasjon, med både et helhetssyn på mennesket, omsorg og nestekjærlighet, og rettferdighet.

5. Avslutning

I oppgaven har vi forsøkt å belyse problemstillingen: "Hva er utfordrende med foreldreoppfølging etter omsorgsovertakelse?". Vi har gjort en litteraturstudie, og brukt et teoretisk rammeverk bestående av Antonovskys teori om salutogenese og ulike perspektiver på makt og avmakt for å belyse dette temaet. Datagrunnlaget vårt viser at foreldrene hadde komplekse emosjoner etter omsorgsovertakelsen som både sorg, skam, stigma og sinne, spesielt mot barnevernet, og mange slet med å innrømme ansvar for omsorgsovertakelsen. Disse funnene har vi drøftet mot opplevelsen av sammenheng, og hva som skaper mestring og velvære. En utilstrekkelig foreldreoppfølging kan hindre foreldrene i å utvikle en opplevelse av sammenheng, som vil påvirke deres mestring, selvbylde og kompetanse. Foreldrenes følelser av stigma og skam kan også skape avmactsreaksjoner. En utilstrekkelig foreldreoppfølging preget av "makt over", og ikke "makt sammen med" kan bidra til å holde dem i denne tilstanden av avmakt.

Foreldrene hadde negative oppfatninger av barnevernet som en konsekvens av omsorgsovertakelsen. Dette skaper en krevende dobbeltrolle for barnevernet ettersom de også skal tilby foreldrene oppfølging. Funnene våre viste at familieverntjenesten er en bedre arena for oppfølgingsarbeid, men heller ikke uten utfordringer. Disse utfordringene er spesielt knyttet til relasjonen mellom foreldrene og familieterapeuten, og at familieterapeutenes oppfølging forsterket foreldrenes passivitet og avmakt. Vi har også pekt på at formuleringen "vern" i familieverntjenesten kan være misvisende for foreldrene, og påvirke deres oppfatning av tjenesten. De komplekse behovene til foreldrene kombinert med familievernets formål skaper en konflikt mellom rammeverk for oppfølging, versus en individuelt tilpasset oppfølging. Både en individuelt tilpasset oppfølging og en systemisk tilnærming vil sette foreldrene og deres behov i sentrum, men risikerer å skape passivitet hos foreldrene. En systemisk tilnærming fremmer også foreldrene som eksperter over egne liv, men dette forutsetter at de tar ansvar over sin egen situasjon. En standardmal for oppfølgingsarbeidet vil sørge for både likebehandling og et sterkere fokus på tema som forskning og erfaringer har identifisert som viktige. På den andre siden kan slik standardisering utfordre yrkesetiske verdier og foreldrenes oppfatning av hvor nyttig og meningsfull oppfølgingen er. Denne

oppgaven viser at foreldreoppfølging er et komplekst felt fylt med dilemma og motstridende meninger. Vi mener at det trengs en grundig gjennomgang av tilbudet for foreldreoppfølging, hvordan tilbudet blir formulert og hvorfor mange ikke tar imot oppfølging. Dersom foreldregruppen ikke forsømmes, kan det ha positive utfall for foreldre, barn og familier.

6. Referanseliste:

- Antonovsky, A. (2012). *Helsens mysterium: den salutogene modellen* (A. Sjøbu, Overs.). Gyldendal akademisk. (Opprinnelig utgitt i 1987)
- Askheim, O. P. (2012). *Empowerment i helse- og sosialfaglig arbeid: floskel, styringsverktøy eller frigjøringsstrategi?*. Gyldendal akademisk.
- Aveyard, H. (2019). *Doing a literature review in health and social care : a practical guide* (4. utgave). Open University Press/ McGraw- Hill Education.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2009). *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem*. Regjeringen.
<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barnevern/oppfolging-av-foreldre-med-barn-ungdom-plassert-i-fosterhjem-eller-pa-institusjon.pdf?id=2284613>
- Barnevernsloven. (2021). *Lov om barnevern* (LOV-2021-06-18-97). Lovdata.
<https://lovdata.no/pro/#document/NL/lov/2021-06-18-97>
- Bunkholdt, V. & Kvaran, I. (2021) *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid* (2. utg.). Gyldendal.
- Burkeland, S. (2013) Tilsynsførere trenger kompetanse (sist oppdatert 2022). *Fontene forskning*. <https://fontene.no/forskning/tilsynsforere-trenger-kompetanse-6.584.865365.3e88b3b8d7>
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving*. (7. utgave). Gyldendal.
- Familievernkontorloven. (1997). *Lov om familievernkontorer*. (LOV-1997-06-19-62). Lovdata. <https://lovdata.no/pro/#document/NL/lov/1997-06-19-62>
- Fellesorganisasjonen (FO). (2019, november). *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barneverpedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdvitere: Stå opp for trygghet*. [PDF] <https://www.fo.no/getfile.php/1324847-1580893260/Bilder/FO%20mener/Brosjyrer/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument.pdf>

- Folkehelseinstituttet. (2022). *Foreldreoppfølging i familievernet etter omsorgsovertakelse*.
FHI.<https://www.fhi.no/contentassets/20b00d8f121a429695641bf0494dad02/foreldreoppfolging-i-familievernet-etter-omsorgsovertakelse-rapport-2023.pdf>
- Goffman, E. (1968). *Stigma: notes on the management of spoiled identities*. Penguin.
- Grunnloven. (1814). *Kongeriket Norges Grunnlov (Lov-1814-05-17)*. Lovdata.
<https://lovdata.no/pro/#document/NL/lov/1814-05-17>
- Hutchinson, G. S. & Oltedal, S. (2017). *Praksisteorier i sosialt arbeid*. Universitetsforlaget.
- Israel, P, Steffensen, C. & Hadland, H. H. (2023) Experiences of family therapists working with parents after the forced removal of children: What can the contextual model tell us?, *Cogent Psychology*, 10(1),
<https://doi.org/10.1080/23311908.2022.2151731>
- Langsrud, E., Fauske, H. & Lichtwarck, W. (2017). Et maktperspektiv på “gode nok foreldre” i barnevernets kontekst. *Norges barnevern*, 94(02), 126-138.
<https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2017-02-05>
- Mathiesen, T. (1982). *Makt og motmakt*. Pax forlag.
- Menneskerettsloven. (1999). *Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (LOV-1999-05-21-30)*.
Lovdata.<https://lovdata.no/pro/#document/NL/lov/1999-05-21-30/emkn>
- Nielsen, D. A., Hjørnholm, T. Q. & Jørgensen, P. S. (2021). *Oppgaveskriving og metode i helse- og sosialfag*. Fagbokforlaget.
- NOU 2019: 20. (2019). *En styrket familietjeneste: En gjennomgang av familieverntjenesten*. Barne- og familiedepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-20/id2678371/>
- Olkowska, A., & Aamodt, H. A. (2022). Om sorg ved omsorgsovertagelser. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 99(1), 4–19. <https://doi.org/10.18261/tnb.99.1.2>

Otterlei, M. T., & Engebretsen, E. (2022). Parents at war: A positioning analysis of how parents negotiate their loss after experiencing child removal by the state. *Qualitative Social Work: QSW: Research and Practice*, 21(4), 765–782. <https://doi.org/10.1177/14733250211048546>

Statistisk sentralbyrå. (2022). Barnevern [Statistikk]. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/barne-og-familievern/statistikk/barnevern>

Syrstad, E. (2020). “Å forstå det uforståelige”: møte mellom foreldre som er fratatt omsorgen for sine barn, familievern og barnevernet (Doktorgradsavhandling, VID vitenskapelige høgskole). Diakonhjemmet Oslo. <https://vid.brage.unit.no/vid-xmlui/bitstream/handle/11250/2727063/Syrstad%2bavhandling.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Syrstad, E. (2022). Hvordan kan foreldre som har blitt fratatt omsorgen for sine barn, sikres god oppfølging innenfor familievernets rammer? *Tidsskriftet Norges barnevern*, 99(2-3), 116–128. <https://doi.org/10.18261/tnb.99.2-3.4>

Syrstad, E & Ness, O. (2021). “It is not just about doing or saying the right things”: Working systemically with parents whose children are placed in public care. *Journal of Family Therapy*, 43: 458– 468. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.12339>

Syrstad, E. & Slettebø, T. (2020). To understand the incomprehensible: A qualitative study of parents’ challenges after child removal and their experiences with support services. *Child & Family Social Work*, 25(1), 100–107. <https://doi.org/10.1111/cfs.12662>

UN. Committee on the Rights of the Child (2018). *Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Norway*. https://www.regjeringen.no/contentassets/87e11af6044b4c45923d2830d2d6b144/concluding-observations-crc_c_nor_co_5-6_31367_e.pdf

Willumsen, E. (2015). Tverrprofesjonelt samarbeid i sosialt arbeid. I B. Berg, I. T. Ellingsen, I. Levin & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt Arbeid: En Grunnbok* (s. 154-170). Universitetsforlaget

Vedlegg 1: Oversikt over søkene våre

Databas e	Dato for søket	Søkeord	Inkluderings- og ekskluderingskriterier	Resultat	Foreliggende data basert på søket
SocInde x	Uke 2 2023	After child removal AND parents	Fagfelleverderte artikler Publisert fra 2018	3 treff Vi luket ut basert på tittel og sammendrag .	“Parents at war: A positioning analysis of how parents negotiate their loss after experiencing child removal by the state” (2022) av Marte Tonning Otterlei og Eivind Engebretsen “To understand the incomprehensible: A qualitative study of parents' challenges after child removal and their experiences with support services” (2020) av Tor Slettebø og Ellen Syrstad
Oria	Uke 3 2023	After child removal AND parents	Fagfelleverderte artikler Publisert fra 2021 Norsk og engelsk språk	278 treff Vi luket ut basert på tittel og sammendrag på de første 40 artiklene	“Experiences of family therapists working with parents after the forced removal of children: What can the contextual model tell us?” (2023) av Pravin Israel, Cathrine Steffensen og Hege H. Hadland
Idunn	Uke 2 2023	Omsorgsovertakelse AND oppfølging	Fagfelleverderte artikler Publisert fra 2018	23 treff Vi luket ut basert på tittel og sammendrag	“Hvordan kan foreldre som har blitt fratatt omsorgen for sine barn, sikres god oppfølging innenfor familievernets rammer?” (2022) av Ellen Syrstad.
Oria	Uke 12 2023	Public care AND parents	Fagfelleverderte artikler Publisert fra 2021 Norsk og engelsk språk	8727 treff Vi luket ut basert på tittel og sammendrag på de første 20 artiklene	“It is not just about doing or saying the right things”: Working systemically with parents whose children are placed in public care” (2021) av Ellen Syrstad og Ottar Ness

Vedlegg 2: Utdypende presentasjon av foreliggende data:

Tittel og årstall	Forfatter	Tema/problemstilling	Metode og utvalg
Parents at war: A positioning analysis of how parents negotiate their loss after experiencing child removal by the state (2022)	Marte Tonning Otterlei og Eivind Engebretsen	Utforske samspillet mellom sosiale normer og personlige opplevelser med omsorgsovertakelser, knyttet til tap og sosial posisjonering.	Studien har rekruttert 13 foreldre (ti mødre og tre fedre) som har blitt fratatt omsorgen for sine barn de siste to årene. De ble frivillig rekruttert gjennom barnevernet, organisasjon for barnevernsforeldre (OBF) og familieverntjenesten. Det ble gjennomført individuell kvalitative intervju med foreldrene i 2018-2019. Studien benyttet seg av semistrukturelle intervju.
Experiences of family therapists working with parents after the forced removal of children: What can the contextual model tell us? (2023)	Pravin Israel, Cathrine Steffensen og Hege H. Hadland	Studien har som mål å undersøke og forstå opplevelsene og behovene til familierapeutene, ved bruk av den kontekstuelle modellen.	Studien benytter seg av et utforskende kvalitativt design. De har gjennomført fokusgruppeintervju med 21 terapeuter i familieverntjenesten. Studien har brukt en semistrukturert intervjuguide i fokusgruppeintervjuene.
Hvordan kan foreldre som har blitt fratatt omsorgen for sine barn, sikres god oppfølging innenfor familievernets rammer? (2022)	Ellen Syrstad	Hvordan familievernet skal møte foreldre med omfattende og komplekse behov, og hvilke rammer det er behov for i dette møtet. Problemstillingen for artikkelen: Hvordan kan foreldre som har blitt fratatt omsorgen for sine barn, sikres god oppfølging innenfor familievernets ramme?	Baserer seg på data som er en del av Syrstad sin doktorgradsavhandling fra 2020. Studien har brukt to fokusgrupper og individuelle intervju av sju terapeuter ansatt i familievernet som har fulgt opp foreldre etter en omsorgsovertakelse. I tillegg er det også brukt to fokusgrupper og individuelle intervju av seks foreldre som har blitt fratatt omsorgen for sine barn og som har erfaring med oppfølgingstilbudet til familieverntjenesten.
To understand the incomprehensible: A qualitative study of parents' challenges after child removal and their experiences with support services (2020)	Ellen Syrstad og Tor Slettebø	Målet med artikkelen er å utforme en forståelse for hvilke behov og utfordringer foreldre opplever etter en omsorgsovertakelse, hvordan familieverntjenesten kan møte disse behovene og utfordringene, og hvilke erfaringer foreldrene har med oppfølgingen i familieverntjenesten.	Studien har rekruttert seks foreldre som har vært i kontakt med familieverntjenestens tilbud om foreldreoppfølging. Studien benyttet seg av de kvalitative metodene fokusgruppeintervju og individuelle intervju.
"It is not just about doing or saying the right things": Working systemically with parents whose children are placed in public care (2021)	Ellen Syrstad og Ottar Ness	Utforske foreldrene og terapeutenes opplevelser av en systemisk tilnærming, og tilnærmingens potensiale i oppfølgingsarbeidet. Problemstilling: Hvordan opplever foreldre deres klient-posisjon i møte med familieverntjenesten sammenlignet med hvordan de opplever å møte barneverntjenesten? Og hvilke utfordringer møter terapeutene i familieverntjenesten når de arbeidet med foreldre som er fratatt omsorgen for sine barn?	Kvalitative fokusgruppe- og individuelle intervju med seks foreldre som har mottatt hjelp fra familieverntjenesten, og med syv terapeuter ansatt i familieverntjenesten. Intervjuene ble gjennomført mellom juni og desember 2016.